

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԱՏԱՆԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ Հասր Թիւ 4



ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ՏՈՒՍՏՈՅԷ

Պ Ա Յ Ո Մ

ՄԱՐԴ ՄԸ ԴՐՁԱՓ ՀՈՂԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Թրգմ. Լ.Եւոն Պ. Գալեմեարեան



891.71
 S-80



Հասր ձեռքէ 1 Ե.Գ. Բաժանորդագրութիւն 12 թիւը 10 Ե.Գ.

Անկէ տարաբ նոր գրեայի մը

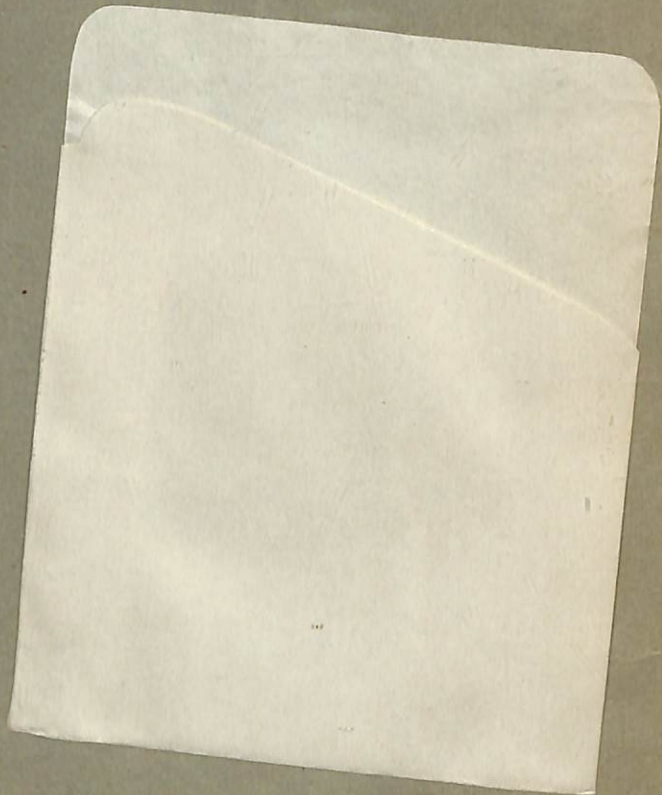
891-71

5-80

17 9 NOV 2010

ՄՃ. ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ Ա Տ Ո Ր Թ Ի Լ 4



ՊԱՏՄՈՒՍԾՔՆԵՐ ՏՈՒՍՏՈՅԷ

Պ Ա Յ Ո Մ

ՄԱՐԴ ՄԸ ՈՐՁԱՓ ՀՈՂԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Թրգմ. Լեւոն Պ. Գալեմեաբեան

Հրատարակւոքիւն «ՍԱՀՍ.Կ-ՄԻՍՐՈՊ» Տպագրասան

23.08.2013

14178
22557



Պ Ա Յ Ո Մ

ՄԱՐԴ ՄԵ ՈՐՁԱՓ ՀՈՂԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Ա.

Տարեց կին մը եկաւ այցելելու իր պըզ-
տիկ քրոջը որ կը բնակէր գիւղի մը մէջ :
Նրէց քոյրը ամուսնացած էր քաղաքացի ար-
հեստաւորի մը, իսկ պզտիկը՝ գիւղացիի մը
հետ :

Մինչ ատենք թէյի նստած էին, երէց
քոյրը սկսաւ պարծենալ քաղաքի կեանքին
տուաւելութիւններով, պատմելով թէ իրենք
ինչպէս հանգիստ կ'ապրիէն, ո՛րքան զեղե-
ցիկ կը հագուէին, թէ իր գաւազները ինչ-
պիսի գեղեցիկ հագուածներ կը կրէին, ինչ
գեղեցիկ բաներ կ'ուտէին ու կը խմէին, թէ
ինչպէս ինք թատրոն, պտոյտներ և խըն-
ճոյքներ կ'երթար :

Պզտիկ քոյրը ամուսնեցաւ, և, իր կար-
գին, վար գարկաւ արհեստաւորի կեանքը,



(232655)

11051-57

ու պաշտպանեց գիւղական անմեղանակ կենցաղը, ըսելով.

— Ես չի պիտի ուզէի իմ ապրելակերպըս փոխել քուկինիդ հետ. կրնայ ըլլալ որ մենք կոչա կեանք մը կ'ապրինք, բայց գոնէ ազատ ենք անձկութենէ: Ժիշտ է որ դուք աւելի լաւ միջավայր մ'ունիք, եւ յաճախ կը շահիք ձեզի պէտք եղածէն աւելին, միեւնոյն ատեն շատ հաւանական է որ կորսընցնէք ձեր բոլոր ունեցածը: Գիտէք առածը՝ որ կ'ըսէ, «Շահ եւ վնաս ելլայոյններ են իրարու»: Յաճախ պատահած է, որ հարուստ մարդիկ մէկ օրէն միւսը կ'անիրազուին մուրաբ:

Մեր կեանքը աւելի ապահով է և թէպէտ գիւղացիի մը ապրուստը շատ ձոխ չէ, սակայն և այնպէս բարեկեցիկ է: Մենք երբեք չի պիտի հարստանանք, բայց միշտ բաւականաչափ ուտելիք պիտի ունենանք:

Երէց քոյրը հեղինութեամբ ըսաւ.—

Բաւականաչափ: Այո, եթէ կ'ուզէք բաժին առնել խողերու և հորթերու հետ: Գուք ի՞նչ գիտէք վայելչութեան ու քաղաքավարութեան մասին: Որքան որ ամուսինդ ծառայի պէս մը աշխատի չարաչար, այսօրուան ապրածնուդ պէս, օր մըն ալ պիտի մեռնիք աղբի կոյտի վրայ. ու ձեր զուտիները

ալ նոյն բախտին պիտի արժանանան:

— Լաւ ի՞նչ կայ ատոր մէջ անպատեհ, պատասխանեց կրտսերը: Անշուշտ մեր դործը աւելի կոչտ է ու դժուար, բայց միւս կողմանէ ապահով է ու մենք պէտք չունինք ուրիշներուն գլուխ ծռելու: Իսկ դուք, ձեր քաղաքին մէջ, փորձութիւններով չըջապատուած էք, այսօր ամէն բան լաւ կրնայ ըլլալ, իսկ վաղը Չարը կրնայ ամուսինդ թղթախաղով, կամ գինիով գլխէ հանել, ու այսպէսով ամէն բան կը կործանի: Այսպիսի բաներ յաճախ չե՞ն պատահիր:

Պահով, տանաէրը, որ վերը օճախի մօտ կը պառկէր, լսեց կիներու շողակրատութիւնը:

— Կատարելապէս ճիշտ է սա, խորհեցաւ ան: Մանկութենէ ի վեր այնքան զբաղած ենք մայր հողը հերկելով, որ ժամանակ չունինք որեւէ ունայնամտութեամբ զբաղելու:

Մեր միակ դժուարութիւնը այն է որ բաւական հող չունինք: Եթէ բաւականաչափ հող ունենայի, Ստատանայէն իսկ չի պիտի վախճայի:

Կիները լմնցուցին իրենց թէյերը, քիչ մ'ալ զգեստի մասին շատախօսեցին ու յետոյ մաքրեցին թէյի ամանները ու ինկան պառկեցան:

Բայց Ստատանն, որ օճախին ետեւը նըստած էր, լսեց ամէն ինչ : Ուրախ էր որ գիւղացիին կինը իր ամուսինը մղած էր ինքնառաքովութեան, ըսելով թէ՛ եթէ բաւականաչափ հող ունենար նոյնինքն Ստատանայէն անգամ պիտի չի վախնար :

Շատ լաւ, ըսու ինքնիրեն Ստատանն : Օր մը կը չափուինք իրարու հետ : Քեզի բաւականաչափ հող կուսամ ու այդպիսով քեզ կ'տանհմ ձեռքիս մէջ :

Բ.

Այդ գիւղի մօտ տիկին մը կ'ապրէր : հողատիրուհի մը, որ երեք հարիւր արտավարի մօտ հող մ'ունէր : Ան միշտ լաւ կը վարուէր գիւղացիներուն հետ, բայց, օր մը, որպէս մտտակարար ծեր զինուոր մը նշանակեց հողերուն վրայ, որ ծանր տուրքեր պարտադրեց, նեղելով գիւղացիները : Պահում որքան որ զգուշանար, այնպէս կը պատահէր որ կրկին ու կրկին իր ձին կ'անցնէր տիկնոջ արար վարտահատիկներ ուսելու. օր մը կո՛վը փախուստ տալով կը մտնէր անոր պարտեղը, ուրիշ օր մը իր հորթերը կը բռնուէին անոր մարգագետնին վրայ ու կ'ստիպուէր ամէն անգամուն տուգանք վճարել :

Պահում կը վճարէր, սակայն կը արտընջարու բարկացած տուն երթալով՝ իր ընտանիքին հետ կոշտութեամբ կը վարուէր : Այդ ամառուայ ընթացքին ան զժողարութիւններու հանդիպեցու պարզապէս տուգանքի ծանրութեան պատճառաւ. և երբ ձեռք վրայ հասու ուրախ էր՝ որովհետեւ կենդանիները բարախի մէջ պիտի պահուէին : Սիրով չէր կերակրեր զանոնք, որովհետեւ այլևս չէին կրնար արածուիլ արօաներու մէջ, սակայն ազատ էր այն զանգատներէ որ յաճախ կը լսէր :

Ձեռք էր դնու, երբ գիւղացիները լուր տաին թէ տիկինը պիտի ծախէր իր արանքը և թէ լոյն պողոտայի պանդոկապետը կը սակարկէր զայն գնելու համար :

Դիւզացիները անարեկամ ըսին :

— Լաւ, եթէ պանդոկապետը գնէ հողը աւելի գէշ պիտի ըլլայ, ան տիկնոջ մտտակարարէն աւելի տուգանքի պիտի ենթարկէ մեզ : Մենք ամէնքս այս հողերուն կապուած ենք :

Այսպէս անոնք, յանուն հասարակութեան գացին տիկնոջ քով ու խնդրեցին թէ պանդոկապետին չի ծախէ իր հողերը. և թէ իրենք աւելի լաւ գին մը տուրու պատրաստ են : Ու Տիկինը հաւանեցու :

— Յետոյ գիւղացիները այնպէս մը ջանացին կարգադրել, որ այդ հողերը հասարակ-

կութեան համար գնուի և ամէնքը հաւատա-
պէս օգտուին: Երկու անգամ հաւաքուե-
ցան խնդիրը կարգադրելու համար սակայն
չի կրցան ելք մը գտնել:

Չար ոգին երկպառակութիւն ցանկեց
սնունց մէջ ու չկրցան համաձայնիլ իրարու
հետ: Այնպէս որ, որոշեցին անհատական հո-
ղեր գնել՝ իւրաքանչիւրը իր կարողութեան
չափով ու տիկինը այս կերպին եւս հաւա-
նութիւն տուաւ:

Մինչ այդ Պահոմ իմացաւ թէ իր գրա-
ցին յիտուն ար հող պիտի գնէր, և թէ տի-
կինը համաձայն էր դրամին կէսը կանխիկ ու
միւս կէսն ալ մէկ տարի վերջը ստանալու:
Պահոմի մէջ նախանձ արթնցաւ:

— Այս ի՞նչ է, խորհեցաւ ան, ամբողջ
հողը պիտի ծախուի, ու ես չի պիտի կրնամ
մաս մը գնել: Ու այսպէս խօսեցաւ իր կնոջ:

— Ուրիշները կը գնեն, մենք ալ պէտք
է քսան արտավար կամ աւելի գնենք: Կեան-
քը երթալով անտանելի կ'ըլլայ: Այդ մա-
տակարարը իր սուրքերովը պարգապէս քնա-
ջինջ պիտի ընէ մեզ:

Ու այսպէս տտոնք գլուխ գլխի տուին
ու խորհեցան թէ ինչպէս կրնային կարգադ-
րութիւն մ'ընել, հող գնելու համար: Հա-
րիւր ուռալի պատրաստ դրամ ունէին,
քուռակ մը և իրենց ունեցած մեղուներուն
կէսը ծախեցին, իրենց զաւակներէն մին որ-

տէն աշխատաւոր տեղ մը դրին, ու տմա-
վըճարները կանխիկ ստացան. մաս մը դը-
րամ իրենց եղբորդիէն փոխ առին, ու այս
կերպով աւնուելիք հողին կէս դրամը պատ-
րասեցին:

Այսպէս կարգադրութիւն մ'ընելէ վերջ,
Պահոմ քուռասուն արտավարնոց ազարակ մը
ընտրեց որուն մէկ մասն ալ անտառոտ էր:
Գնաց տիկնոջ մօտ՝ սակարկելու: Եզրակա-
ցութեան մը յանդեցան ու իրարու ձեռք
թոթուելէ վերջ Պահոմ կ'անխալձար մ'ըրաւ
ու քաղաք երթալով մուրհակները ստորագ-
րեցին: Կէս վճարումը կատարեց, մնո-
ցած հաշիւը երկու տարուայ ընթացքին գո-
ցելու պայմանաւ:

Այսպիսով Պահոմ սեփական հող ձենե-
ցաւ: Սերմնացու փոխ առին ու ցանեցին:
Հունձքը շատ լաւ եղաւ, Պահոմ իր բո-
լոր պարտքերը մէկ տարուայ ընթացքին
վճարեց: Հողատէր մ'ընէր այլ եւս:
Կը հերկէր ու կը ցանէր իր անձնական հո-
ղը, կը հնձէր, կը կարէր իր սեփական ծա-
ւերը, իր խոտով կը կերակրէր արջաւնե-
րը: իր բուսցուցած խոտը, իր հասցուցած ծա-
ղիկները բոլորովին տարբեր էին ուրիշնե-
րուն հասցուցածներէն:

Երբ Պահոմ տառջ այդ տեղէն կ'անցնէր,
այդ հողերը ուրիշ հողերու նման բան մը էին,

բայց հիմայ բոլորովին փոխուած էին անոնք
իր աչքինս

Գ.

Պահում շատ գոհ էր. ու ամէն բան ա-
ւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ միայն գեղացիները
չ'աւերէին իր ցորենի արտերն ու մար-
գազեախնը: Ամենաքողարքավար կերպով ըզ-
գուշացուց իր գրացիները, բայց ասոնք ա-
ռաջուան պէս շարունակեցին. այսօր խոշնա-
բածները գիւղի կովերը ազատ կը ձգէին իր
մարգագետնին վրայ արածուելու, ուրիշ օր
մը գիշերները արածուող ձիեր իր ցորենի
արտը կը մտնէին: Պահում զանոնք դուրս
հանեց ու կրկին ու կրկին ներեց ա-
տոնց աէրերուն, ու երկայն փամանակ համ-
բերեց ու ասոնցմէ որեւէ մէկը դատապար-
տութեան չի յանձնեց: Բայց վերջապէս
համբերութիւն ըսուածը չի մտոց իր մէջ ու
Նահանգային Ատեսնին մօտ բողբոջեց: Գի-
տէր թէ գիւղացիները կը նեղուէին հողի
պահասէն և ոչ մէկ չարամտութիւն կար
անոնց կողմանէ այս ինդրին մէջ, բայց խոր-
հեցաւ ան.

— Ես չեմ կրնար այսպէս միշտ ատոնց
հտեւէն ըլլալ, ու եթէ չի հետապնդեմ, ամ-

բողջ ունեցածս պիտի քանդեն: Պէտք է լաւ
գաս մը տամ իրենց:

Ու այնպէս ալ ըրաւ: Երկու երեք գիւ-
ղացիներ տուգանքի ենթարկուեցան: Ու շատ
չանցած գրացիները սկսան թշնամութիւն
ցուցնել իրեն հանդէս: Երբեմն դիտմամբ
կը ձգէին իրենց կենդանիները իր արտերուն
մէջ: Գիշեր մը, գիւղացի մը Պահումի ան-
տառը մտաւ և հինգ լորենիներ կարեց կե-
ղեւները առնելու համար: Յաջորդ օրը, Պա-
հում անտառին մէջէն անցած ատեն, գետինը
ձերմակ բոն մը տեսաւ: Աւելի մօտենալով
նշմարեց թէ կեղուուած ծառերու կոճեր
էին. աստիկ քարկացաւ:

— Եթէ ամբողջ ծառերը նոյն անգէ կըս-
րուած չըլլային այնքան գէշ պիտի չազդէր
ինձի, կը խորհէր Պահում, սակայն անիծեալը
նոյն շարքէն կտրած է: Եթէ գիտնայի թէ ով
ըրած է այս, կը ցուցնէի տոտր: Այսպէս
Պահում ինքզինքը կը ասնջէր գտնելու թէ
ով կրնար ըլլալ այդ մարդը: Վերջապէս
համոզուած գոյացուց: Սիմոնը ըլլալու էր.
ուրիշ ոչ ոք կրնար ըլլալ: Սիմոնեց ասն
մօտերը դնաց, չըջակայքը դնելու համար:
Բոն մը չկրցաւ նշմարել, և այսպէս աւելի
բարկացաւ: Վստահ էր թէ Սիմոնը ըրած էր
այդ, ու գանգատեցաւ: Սիմոն տեսն կան-
չուեցաւ, կրկին ու կրկին վերաքննուեցաւ

ու վերջի վերջոյ անպարտ արձակուեցաւ , որովհետեւ իրեն զէմ եղած ամբաստանութիւնը հաստատուեցաւ : Պահով ինքզինքը անիրաւուած կ'զգար : Ու սկսաւ ծնրերու ժողովն ու դատաւորները մեղադրել :

«Դուք կը ձգէք որ զողերը կաշառեն ձեզ , ըսաւ ան , եթէ պատուաւոր մարդիկ եղած ըլլայիք չպիտի ձգէիք որ այդպիսի աւազակ մը ազտ արձակուէր :»

Այսպիսով Պահով կուեցաւ դատաւորներուն և զբացիներուն հետ : Իր տունը այրելու սպառնալիքներ սկսան լսուիլ : հակառակ իր ձեռք ձգած հողերուն հասարակութեան մէջ Պահովի գիրքը վատթարացաւ :

Այս ատենները լուր մը ելաւ թէ շատեր նոր տեղեր կը հաստատուէին :

— Պէտք չունիմ իմ հողս ձգելու , խորհեցաւ Պահով : Ուրիշներ թող ձգեն մեր գիւղը , որ մենք աւելի տարածուն հողեր ունենանք : Ես կ'ուզեմ անոնց հողերը իմիներուս վրայ աւելցնել , կալուածս քիչ մը աւելի ընդարձակել : Միայն այն ատեն կրնամ աւելի հանգիստ ապրիլ : Ներկայիս չափազանց նեղն եմ հանգստուէտ ըլլալու համար :

Օր մը Պահով տունը նստած էր , երբ անցորդ մը գիւղի մէջէն անցած ատենը պապատահամբ ներս մտաւ : Այդ գիշերուան համար հիւրասիրեցին զայն : Պահով խօսակ-

ցութեան բռնուեցաւ այս գիւղացիին հետ ու հարցուց իրեն թէ ս'ըրկէ կուգար : Օտարականը պատասխանեց թէ ինք Վօլկայի կողմերէն կուգար , ուր շատ բաներ տեսած էր :

Սօսք մը ուրիշ խօսք բացաւ , ու մարդը սկսաւ պատմել թէ այդ կողմերը մարդիկ երթալով կը շտանային , թէ իր գիւղէն շատեր հոն հաստատուած էին : որոնք միանալով այդտեղի հասարակութեան մարդ գլուխ քսանը՝ ինք արտավար հող կ'ստանային :

Հողը այնքան բերրի էր , որ վարսակը ձիւս բարձրութեանը չափ կը մեծնար , և այնքան հասա կ'ըլլար որ հինգ մանգաղով որայ մը կը կապուէր : Գիւղացի մը , ըսաւ ան , որ հետը ոչ մէկ բան ունէր բացի իր մարկ , աշխատող ձեռքերէն , հիմայ սեփական հողի , վեց ձիւն ու և երկու կովերու տէր դարձած էր :

Պահով ցանկութեամբ լեցուեցաւ : Ու սկսաւ խորհիլ թէ ի՞նչու ինք այդ նեղ ծակին մէջ տառապէր , քանի կարելիութիւն կար ուրիշ տեղ այնքան երջանիկ ապրելու : Երթամ ծախեմ իմ կալուածս ու տունս , և դրամովս այնտեղ տմէն ինչ նոր կը գնեմ : Այս խրճողման մէջ մարդ միշտ կուռի մէջ է ու զբախտութիւններ անպակաս :

Սակայն ամէն բանէ տուջ երթամ ու

ամէն ինչ հասկնամ :

Ամառ գալուն պատրաստուեցաւ ու ճամբայ ելաւ : Վօրկայի Մամարո շոքեհաւով գնաց : Յետոյ երեք հարիւր մշոն ճամբայ մ'եւս կտրեց հետիտան . ու վերջապէս հասաւ : Գիւղացիները շատ տարածուն կալուածներ ունէին . ամէն մարդ իր գործածութեան համար քանի՞նչ արտաւար հող ունէր նահանգային հողէն , սակից զատ անոնք որ գրամ ունէին կրնային գնել ուրքան սր ուղէին : Արտաւարը կ'որժէր հինգ շիւրի :

Պահոմ աչնան տուն վերադարձաւ . ամէն բան տեղը տեղին հասկցած էր ու սկսաւ ծախել իր կալուածները : Ծահարեր գիներով ծախեց իր հողը , տունն ու տեղը ու ամբողջ նստիւրը և հրատարելով իր հասարակութենէն , ճամբայ ելաւ գարնան , իր ընտանիքով գէպի նոր դաղութի :

Դ.

Անմիջապէս որ Պահոմ ու իր ընտանիքը հասան իրենց նոր ընտակավայրը , մեծ գիւղի մը հասարակութեան գիւմուս ըրին : Մեծամեծներուն խնճոյք մը տուին , և անհրաժեշտ վաւերութուղթերը ստացան : Նահանգային

հողէն հինգ բաժին արուեցաւ իրեն ու իր զաւակայը համար , այսինքն 325 արտավար (զատ զատ գիրքերու վրայ) հասարակաց արօտավայրը գործածելու իրաւունքէն զատ :

Պահոմ պէտք եղած չէնքերը շինելէ վերջ արջատ գնեց :

Միայն հասարակութենէն ստացածը իր նստակիչ հողերուն եռասպատիկն էր . եւ հողը շատ պաշարտ էր : Տասը անգամ աւելի հարուստ , բազում հերկելու հող ունէր ու արօտավայր ու կրնար ուղածին չափ հօտեր պահել :

Սգիւղները երբ Պահոմ չէնքեր կը շինէր ու կը հաշտատուէր շատ գո՞ էր . բայց երբ քիչ մը վարժուեցաւ գիրքին ու տեղին , սկսաւ խորհիլ թէ՛ նոյնիսկ հոս հողը իրեն բաւական չէր գար : Աւաջին տարին հասարակութենէ ստացած հողին վրայ ցորեն ցանեց , ու լաւ հունձք մը ունեցաւ : Ծարունակեց այդպէս , սովոյն պէտք եղած հողը չունէր նպատակին ծառայեցնելու համար , ու ինչ որ արդէն գործածած էր կրկին ու կրկին չէր կրնար գործածուիլ , որովհետեւ այդ կողմերը , ցորենը կը ցամուէր միայն կոյս հողերու և կամ պարարտ հողամասերու վրայ : Հողը պէտք էր մէկ կամ երկու տարուան համար ազատ ձգուէր պարարտանալու համար :

Ուրիշ շատեր կային, որոնք նոյնպէս հող կ'ուզէին և սակայն ամէնուն բաւարար հող չըլլալուն՝ մարդիկ կը կռուէին իրարու հետ:

Ատոնք որ լաւ վիճակի մէջ էին աւելին կ'ուզէին: Աղքատներն ալ կ'ուզէին հող ունենալ, որ ուրիշներուն պէս կտրենային սուրբ վճարել: Պահոմ ալ կ'ուզէր աւելի ցորեն ցանել, այնպէս որ մէկ տարուան համար հող վարձեց: Շատ ցորեն սերմանեց ու լաւ հունձք մ'ունեցաւ, բայց արաքը հետու ըլլալուն ցորենը պէտք էր գիւղը փոխադրել աւելի քան քան միոն հեռուութենէ մը, ինչ որ շատ դժուար էր: Պահոմ նկատեց թէ կարգ մը գիւղացիներ առանձին ագարակներ ունէին, ու շատ կը հարբստանային. ու խորհեցաւ:

— Եթէ քիչ մը սեփական կալուած գնած ըլլայի և առն ու տեղ ունենայի ստոր մէջ, այն ստեն բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար: Ամէն բան լաւ պիտի ըլլար ու սեփական կալուած գնելու հարցը կրկին ու կրկին զինք կը մտատանջէր:

Այսպէս երեք տարի շարունակեց վարձը և հողի վրայ ցորեն ցանելով: Եղանակները յաջող եղան, ու հունձքերը լաւ. ու այսպէս սկսաւ դրամ գրկել: Իրեն համար կարելի էր գոհանալ այս վիճակէն:

Ինք ամէն տարի հողի տարեվարձք սա-

27-266

լէ ձանձրացաւ ու կը խորհէր թէ կը կողոպտուէր ստով: Ուր որ պարարտ հող մ'ըլլար գիւղացիները կը խուժէին հոն ու անմիջապէս կ'առնէին. եթէ ինք չի աճապարէր ձեռքը բան մը չէր անցներ: Այնպէս պատահեցաւ որ երրորդ տարին ինք ու գիւղացի մը միտանաբար մաս մը արօտավայր վարձեցին: Հերկելէ վերջ, վէճ մը ծագեցաւ իրենց միջև, սակաւեղաւ դատավարութեան կրթալ ու հոն դատը կոչուելով ամբողջ աշխատանքը ի դերեւ ելաւ:

«Եթէ սեփական հողերուս մէջ ապրէի», խորհեցաւ ան, անկախ պիտի ըլլայի ու այս անհաճոյ եղելութիւնները չի պիտի պատահէին:

Այսպէս Պահոմ սկսաւ կալուած մը փնտռել, գնելու համար: Օր մը հանդիպեցաւ գիւղացիի մը որ 1300 տեսիատին կալուած գնած էր, սակայն դժուարութիւններու մատնուած ըլլալուն՝ աւելի ատն գնով ծախելու պատրաստ էր: Պահոմ սակարկեց ու համաձայնեցան 1500 ռուպլիի: մաս մը կանխավճար ու մաս մ'ալ ապուրիկ: Այդպէս ամէն բան գրեթէ կարգադրուած էր, երբ պատահական անցորդ մը հանդիպեցաւ ու Պահոմի տունը իջեւանեցաւ գիշերուայ մը համար: Պահոմի հետ թէյի նստան ու խօսակցութիւն մ'ունեցան:

25-15011

(2326-55)



Անցորդը ըստ թէ ինք կը դառնար, բաւական հեռու տեղէ մը, Բաշկիրէն, ուր տաններեք հազար արտավար կալուած գնած էր 1000 ոււսպլիիս Պահոմ հետաքրքրուած հարցումներ կ'ուղղէր. ու գիւղացին ըսաւ.

— Ինչ որ կարեւոր է ուեէ մէկու մը համար, բարեկամանալն է պետերուն հետ: 100 ոււսպլի արժողութեամբ հազուատցու ու գորգ տուի իրենց, սնտուկ մը թէյ, մի քանի գաւաթ ալ գինի ու հողը գնեցի, արտավարը հինգ կօպէկէ աւելի պոկատով. ահա կալուածագիրը: Հողը կը գտնուի գետի մ'եզերքը ու ամբողջ տարածութիւնը կայս է ու պարարտ:

Պահոմի ուղղած հարցումներուն գիւղացին կը պատասխանէր այսպէս:

— Բազում կալուածներ կան հոն, եթէ տարի մը քայես չես կրնար շրջանը ընել. ամբողջը կը պատկանին Բաշկիրներուն: Անոնք սխաբամիտ մարդիկ են ու հողը կըրնայ ոչինչի մը փոխարէն գնուիլ իրենցմէ:

— Հիմա ուրեմն, խորհեցաւ Պահոմ, ինչո՞ւ իմ 1000 ոււսպլիովս միայն 1300 արտավար հող գնեմ, ու պարաքի տակ մնամ: Եթէ հողը տակից գնեմ առար անգամ աւելի հող պիտի ունենամ այս դրամով:

Ե.

Պահոմ հարցուց թէ ինչպէս կարելի էր այդ տեղը գտնել. ու գիւղացիին երթալէն անմիջապէս վերջ, պատրաստուեցաւ երթալ: Իր կինը տունը ձգեց որպէսզի աւօրեայ գործերուն նայի, ու իր ծառան հետը առնելով ճամբայ ելաւ: Ծամբու վրայ քաղաքէ մ'անցած ստենին սնտուկ մը թէյ, քիչ մը գինի ու ուրիշ նուէրներ առին, ինչպէս գիւղացին թելագրած էր: Քաղաքին ու քաղեցին, երեք հարիւր մղոն ճամբայ կտրելէ վերջ, եօթներորդ օրը՝ հասան տեղ մը ուր Բաշկիրները իրենց վրանները սնկած էին: Գիւղացի մարդուն տուած տեղեկութիւնները ամբողջութեամբ ճիշտ էին: Մարդիկ հոն տախտատնի մը մէջ կ'ապրէին, գետի մը երկայքն իվեր, թաղիքէ վրաններու տակ: Անոնք ոչ հողը հերկած ունէին ոչ ալ հաց կը պատրաստէին: Իրենց հօտերն ու ձիերը կ'արածուէին տարածուն տափասաններու մէջ: Մարուկները կապուած էին վրաններու հետը որոնք, օրը երկու անգամ դամբիկներուն կը ատրուէին: Զամբիկներն էին որ կաթ կուտային ու անոնց կաթէն պոնիր կամ գուժիգ (*) կը շինուէր: Կիներն

(*) Թիւում ըմպելի մը, զամբիկի կաթէ շինուած:

էին որ կը պատրաստէին զանոնք: Մարդիկը միմիայն ուտելով կ'ըբարեցին. ու թէյ խմել, միս ուտել, ու ծխել, այս էր իրենց ամբողջ մտադրողումը: Անոնք հուժկու ու զուարթ էին. ամբոսն բոլոր ընթացքին զործ մ'ընելու մասին երբեք չէին մտածեր: Անտարբեր էին. ոչ ոք ուսերէն զխտեր, բայց աղնիւ բնաւորութեան ակեր մարդիկ էին:

Անմիջապէս որ Պահոմ երեւցաւ, իրենց վրաններէն դուրս ելան, ու սկսան հաւաքուիլ իրենց հիւրերուն շուրջ: Թարգման մը գտնուեցաւ, ու Պահոմ պատմեց թէ ինք մաս մը կարուած գնելու համար եկած էր: Բաշկիրները շատ ուրախ էին: Առաջնորդեցին զինքը իրենց լաւագոյն վրանին տակ, ուր զինք նստեցուցին զորդի մը վըրայ՝ բարձ մը կանակին, ու իրենք ալ իր շուրջը նստան: Թէյ ու գումիզ հրամցուցին ոչխար մ'ալ մորթուեցաւ: Պահոմ դուրս հանեց նուէրներն ու բաժնեց Բաշկիրներուն: Բաշկիրները ալ աւելի ուրախացան: Իբրորու մէջ բուսական խօսեցան ու սապէս թարգմանել սուին:

—Անոնք կը փափաքին ձեզի ըսել, սկսաւ թարգմանը, թէ կը սիրեն ձեզ, ու մեր սուրբութիւնն է բոլոր հիւրերը դոճացնել, ու

փոխարինել այն բոլոր նուէրներուն համար որ կը բերեն: Գուք մեզի նուէրներ բերիք. ուրեմն ըսէք մեզի թէ ի՞նչ կը նախընտրէք, որ կարենանք զայն նուիրել ձեզի:

—Ինչ որ ինձ համար հաճելի է հոս, ըսաւ Պահոմ, ձեր հողն է: Մեր կողմի հողերը խճողուած են ու տկար. սակայն դուք հոս շատ հող ունիք որ պարարտ է: Ես այսպէս հող չէի աեսած ուրիշ տեղ:

Թարգմանուեցաւ Պահոմի պատասխանը: Վայրկեան մը Բաշկիրները խօսեցան իրենք իրենց: Պահոմ չէր հասկնար անոնց խօսակցութիւնը. բայց աեսաւ թէ անոնք թէ՛ կը զուարճանային, թէ՛ կը պառային, և թէ՛ կը խնդային: Յետոյ լուռ էին ու Պահոմին նայեցան մինչ թարգմանը, կ'ըսէր:

—Կ'ուզեն որ ըսեմ ձեզի թէ՛ ձեր նուէրներուն փոխարէն, հաճաքով պիտի տան այնքան հող որ կը փափաքիք ունենալ: Միայն պէտք է դուք ձեր ձեռքով նշանակէք որքան որ կ'ուզէք:

Բաշկիրները կը կին խօսեցան ու պահ մը սկսան վիճաբանիլ թարգմանը ըսաւ «Ոմանք կը խորհին թէ պէտք չէ իրենց պետին բացակայութեան դործել, այլ պէտք է անոր կարծիքը առնել. ու ոմանք ալ կ'ըսէին թէ պէտք չկար ատոր»

2.

Մինչ Բաշկիրները կը վիճարանէին իրարու հետ, մուշտակներ հագած հսկայ մարդ մը կայնեցաւ իրենց առջեւ : Ամէն կողմ լուռ էր, ու ամէն ոք պոքի ելաւ : Թարգմանը ըսաւ թէ պեան էր : Պահում անմիջապէս ամենագեղեցիկ հագուստցուն ու հինգ կապոց թէյը պատրաստեց ու ընծայեց պետին : Պետը ընդունեց զանոնք, ու նստաւ պատուոյ տեղը : Բաշկիրները սկսան բաներ մը պատմել իրեն : Պահ մը ունկընդրեց անոնց, յետոյ զլուխով նշան մը ըրաւ առոնց որ լուռթիւն պահեն, ու խօսքը Պահումին ուղղելով, ուստերէն ըսաւ

— Լաւ, այդպէս թող ըլլայ : Ընտրեցէք այն հողամասը որ կ'ուզէք : մենք պէտք եղածէն աւելի ունինք :

Ինչպէս կրնամ իմ ուզածիս պէս առնել, խորհեցաւ Պահում : Ապահով ըլլալու համար պէտք է մուրհակ մ'աւանդամ, կըրնայ ըլլալ որ այսօր բան քուկդ է, ու յետոյ դառնան ու ըսեն մերն է :

— Ծնորհակալ եմ ձեր իմաստուն խօսքերուն համար, ըսաւ, բարձրածայն Դուք շատ հող ունիք, ու ես մաս մը միայն կ'ուզեմ : Բայց կ'ուզէի վստահ ըլլալ թէ որ մասը իմս պիտի ըլլայ : Պիտի չի չարութի՞ ինձ արուե-

լիք մասը : Կեանքն ու մտնը Աստուծոյ ձեռքն է : Դուք բարի մարդիկ էք, ինձ կուտաք, բայց կրնայ ըլլալ որ ձեր գուսակները ետ առնին :

— Եստ ճիշտ էք ըսաւ պետը, ձեր ուզածին պէս պիտի ընենք :

— Իմացայ որ վաճառող մը հոս եկած է, շարունակեց Պահում, ու դուք մաս մը հող տուած էք իրեն, ու կ'ալուստողիք մ'ալ ստորագրած : Կ'ուզէի որ այդպիսի բան մըն ալ ինձի համար ընէիք :

Պետը հասկցաւ :

— Այո, պատասխանեց ան, ասիկա շատ դիւրութեամբ կ'ըլլայ : Մենք դպիր մ'ունինք, միտին քաղաք կ'երթաք, վաւերաթուղթերը կ'ունենաք ու այդպիսով ամէն բան հաստատուած կ'ըլլայ :

— Գինը ինչ պիտի ըլլայ, հարցուց Պահում :

— Մեր գինը միշտ նոյնն է : օրուան մը համար հազար ուսպի :

Պահում չհասկցաւ :

— Օրուան մը համար, այդ ինչ տեսակ չտի է : Բանի՞ արտաւար պիտի ըլլայ այդ :

— Մենք չենք գիտեր ինչպէս կը հաշուեն այդ ըսաւ պետը : մենք օրով կը ծախենք : Մէկ օրուան մէջ որքան շրջան որ կրնաք ընել, այդ ձերն է, ու գինը հազար ուսպի :

է, մէկ օրուան համար:

Պահով զարմացաւ:

— Բայց օրուան մը մէջ, ըստ ան, կտրելի է անագին տարածութեան մը շրջանը ընել:

Պետը ժպտեցաւ:

— Ամէնը ձերը պիտի ըլլան. ըստ ան: Բայց մէկ պայմանաւ. եթէ նոյն օրուան մէջ ձեր մեկնած կէտը չհասնիք, այդ դրամը կորած է:

— Սակայն իմ շրջան ըրած տեղս ինչպէ՞ս պիտի նշանակեմ:

— Ինչո՞ւ, ինչ կայ ասոր մէջ, ուր տեղէն որ հող կ'ուզէք ունենալ, հոն կ'երթաք ու կը կենաք. և այդտեղէն ճամբայ պէտք է ելլաք, շրջան մ'ընէք, բահ մը ձեր հետ: Ուր որ կը նկատէք թէ պէտք է նշան մ'ընել, կ'ընէք: Իւրաքանչիւր զարձուածքին փոս մը կը փորէք ու ցից մը կը անկէք: Յետոյ արօրով մը շրջանը կ'ընենք կէտէ կէտ: Կրնաք ձեր ուզածին ցոփ մեծ շրջան մ'ընել սակայն արեւամուտէն առաջ պէտք է հասած ըլլաք սկսուած տեղը: Չեզի պիտի պատկանին բոլոր այն հողերը երբ ատոնց շրջանը ընէք:

Պահով ուրախ էր: Որոշուեցաւ յաջորդ առտուն կանուխ սկսիլ: Պահ մը եւս խօսեցան, քիչ մը գումար խմեցին, ու քիչ մ'ալ ոչխարի միս կերան, թէյ մը վրան, ու

գիշերը վրայ հասած էր արդէն: Պահովին փետուրէ անկողին մը տուին, խոստանալով որ յաջորդ օր, արշարոյսէն առաջ պատրաստ պիտի ըլլային, երթալու համար մեկնուածի վայրը:

է.

Պահով պառկեցաւ փետուրէ անկողնին մէջ, սակայն չկրցաւ քնանալ: Տակաւին կը մտածէր հողի մասին:

Որքան մեծ տարածութիւն մը պիտի նշանակեմ, խորհեցաւ ան: Շատ գիւրութեամբ կրնամ երեսուն հինգ մղոն քալել օրուան մը մէջ: Հիմա օրերը երկայն են, և երեսուն հինգ մղոն շրջագծով դաշտ մը բաւական մեծ տարածութեամբ կտրուած մը պիտի ըլլայ: Անբերրի մասերը կը ծախեմ և կամ գիւղացիներուն կուտամ, սակայն լաւագոյն մասը ազարտի կը շինեմ: Եղներ լաւագոյն մասը ազարտի կը շինեմ: Եղներ պիտի գնեմ, երկու աշխատուոր պիտի վարձեմ: Հարիւր յիսուն արի մօտ հերկուած հող մը կ'ըլլայ, ու մնացածին վրայ նստիլը կը ձգեմ: Ամբողջ գիշերը արթուն անցուց ու հազիւ թէ մրախեց: Կէս քուն կէս արթուն երազ մը տեսաւ: Ինքզինքը նոյն վրանին սակ պառկած գտաւ, և մէկու մը բարձրածայն խնդալը լսեց դուրսէն: Զար-

մացաւ թէ ո՛վ կրնայ ըլլալ այն, ելաւ անկողնէն ու դուրս գնաց. տեսաւ Բաշկիրներու պետը ճիշդ որ դիմացը նստած խնդարէն կը մարէր: Պահած մտանալով հարցուց թէ ինչու համար կը խնդար. բայց քիչ յետոյ հասկցաւ որ ասիկա պետը չէր այլ գիւղացին որ վերջերս իր տունը եկած էր ու իրեն պատմած, հողի մասին: Քիչ մնաց պիտի հարցնէր թէ երկա՞ր տանէ ի վեր հոս էր. բայց տեսաւ թէ այն մարդը չէր, այլ այն հին գիւղացին՝ որ շատ առաջ Վօրկայէն եկած էր իրենց հին տունը: Յետոյ տեսաւ որ այդ ալ չէր. այլ Ստատնան ինքը, սըմբակներով ու եղջիւրներով, որ նստած բարձրածոյն կը խնդար, ու իր առջեւը գետին տարածուած մարդ մը կը պառկէր առանց կօշիկներու, տախտա մը ու շապիկ մը միայն հագած: Պահած հետաքրքիր, մեծ ուշադրութեամբ կը նայէր գետնի վրայ երկարած մարդուն. ո՛վ կրնար ըլլալ այդ մարդը, ու ի՞նչ տեսնէ, մարդը մեռած էր, ու ինքն էր այդ մարդը: Սարսախհար արթնցաւ:

- Մարդ ի՞նչ բաներ կ'երագէ, մտածեց:
- Շուրջը նայելով տեսաւ դրան ճեղքուած քէն թէ լուսնալու մօտ էր:
- Ժամանակն է զանոնք արթնցնելու, պէտք է ճամբայ ելած ըլլայինք:

Ոտքի ելաւ, արթնցուց իր մարդը (որ կը պառկէր վրանին տակ) ձիերը պատրաստեց, ու գնաց կանչելու համար Բաշկիրները:

- Ժամանակ է երթալու հողը չափելու համար, ըստէ:
- Բաշկիրները արթնցան, ու հաւաքուցան. պեան ալ եկաւ: Սկսան քիչ մը դուժիւր խմել, ու Պահամի ալ քիչ մը թէյ հրամացուցին, բայց ան չէր ուզիր, կ'աճապարէր երթալ:
- Եթէ պիտի երթանք, երթանք՝ ժամանակը սուղ է, կ'ըսէր:

Ը.

Բաշկիրները պատրաստուեցան ու ամբողջը մէկ ճամբայ ելան. ոմանք ձիերու վերայ ոմանք կառքերու մէջ: Պահած կ'երթար իր անձնական կառքովը իր ծառային հետ մէկտեղ, բաձ մըն ալ հետը առած: Երբ դաշտ հասան, առաւան անոյ լոյսը կը սփռուէր չորս կողմ: Բլուր մը բարձրացան, որ Բաշկիրներու կողմէ Երվան կը կոչուէր, ձիերէն ու կառքերէն վար իջան, մէկ տեղ մը հաւաքուցան: Պետը դէպի Պահամ եկաւ և ձեռքը բարձրացնելով ցուցուց դաշտը:

—Տե՛ս, ըսաւ ան, ամբողջ այս, ստորածու-
թիւնը որ քան ու աչքդ կրնայ տեսնել մերն
է: Որ մասը որ ուզէք կրնաք առնել:

Պահովն աչքերը փայլեցան, և բոլորը
պարտա, կոյս հող էր. ձեռքի տիւր պէս սա-
փարակ, խոշխոշի կուտի պէս սեւ, ու խո-
ւովաւոր տեղեր զանազան տեսակ խոտեր
հասակ կ'ուտային:

Պեռ մուշտակէ գլխարկը հանեց ու նե-
սեց զայն գետին, ու ըսաւ.

—Հոս պիտի ըլլայ նշանը: Ասկից սկը-
սեցէք ու հոս վերադարձէք: Ամէն այն հո-
զամասը որուն շրջանը կ'ընէք ձերը պիտի
ըլլայ:

Պահով հանեց իր դրամը ու դրաւ զայն
գլխարկին վրայ: Յետոյ իր վերարկուն հանեց
մնաց միայն բաճկոնով: Քակեց գօտին ու ա-
ւելի պինդ կապեց զոյն ստամբաքէն վար, հացի
պզտիկ ծրար մը խոթեց իր կուրծքը, ու
սրուակ մը ջուր կապելով իր գօտին, մու-
ճակին սանսպանները վեր քաշեց, բահը ա-
ւաւ իր ծառայէն ու պատրաստ էր մեկնելու:

Մի քանի վայրկեան նկատողութեան աւաւ
թէ որ կողմէն երթալ խոհեմութիւն պիտի
ըլլար — ամէն կողմ հրապուրիչ էր:

—Տարբերութիւն չընէր, եղաւ իր եզ-
րակացութիւնը: Արեւին բարձրացած կողմը
պիտի երթամ:

Իր դէմքը արեւելք դարձուց, պտտու-
տուեցաւ, ու սպասեց որ արեւը երեւէր
երկնակամարին վրայ:

—Պէտք չէ ժամանակ կորսնցնեմ, խոր-
հեցաւ ան, հեշտ է առաւօտն զով օդին քա-
լել:

Արեւին ճառագայթները հաղիւ հորիզո-
նի վրայ երեւցան եւ Պահով, բահը ուսին,
քայլեց դէպի վար, խտտաւաւ դաշտերուն
մէջէն:

Պահով կը յաւաջոնար ոչ դանդաղ և
ոչ ալ արագ: Հազար կարտ քայլից վերջ
կեցաւ, փոս մը փորեց և ցիցեր անկեց մէկը
միւսին վրայ, աւելի տեսնելի ըլլալու հա-
մար: Յետոյ շարունակեց աւելի արագ-
ցուց իր քայլերը: Ժամանակ մը վերջը մը
վերջը փոս մ'եւս փորեց:

Պահով ետ նայեցաւ: Բլուրը արեւին
ճառագայթներուն տակ որոշողէս կը տես-
նուէր, ու մտորիկ վրան, ու կառքերու ա-
նիւնները կը փայլէին: Պահով վեր ի վերայ
եզրաձայնեց թէ երեք մղոն քալած էր:
Երթալով օշը կը տաքնար. հազուամները
հանեց, ու նետեց ուսերուն վրայ, ու
շարունակեց կրկին: Բուռկան տաք էր հի-
մայ. արեւին նայեցաւ, նախաճաշի համար
մտածելու ժամը հասած էր:

—Առաջին կայանը հասայ, բայց չորս

կայան կար օրուան մէջ, ու դեռ շատ կանուխ է դառնալու. բայց կօշիկներս պիտի հանեմ, խորհեցաւ ան ինքնիրենը:

Գետին նստաւ, հանեց կօշիկները ու կախեց զայն գօտիէն ու շարունակեց: Աւելի գիւրութեամբ կը քալէր:

— Երեք մղոն եւս պիտի երթամ, յետոյ դէպի ձախ պիտի դառնամ: Այս հողամասը այնքան ընտիր է որ մեզք պիտի ըլլայ կորշնցնել զայն: Որքան որ աւելի յաւաճանար այնքան ընտիր կ'երեւար ոչքին:

Պահ մը շիփ շիտակ կը յաւաճանար, ու երբ շրջակայքը կը գիտէր, բլուրը հազիւ տեսնելի էր ու մարդիկ վրան մըջիւններու կը նմանէին, ու արեւին ճառագայթներու տակ բաներ մը կը փալիւթին:

— Էհ, բաւական գացի այս ուղղութեամբ ժամանակ է դառնալու: Արդէն իսկ բաւական քրանած եմ, ու շատ ծարուս:

Կեցաւ, փոս մը փորեց, ցիցեր անկեց: Սրտակը քաշեց մէջքէն քիչ մը խմեց, յետոյ դարձաւ ուղղակի ձախ: Կը քալէր ու կը քալէր, խտաը բարձր էր, օդը շատ տաք:

Պահով կը յոգնած էր, արեւին նայեցաւ. կէսօր էր:

— Լաւ, պէտք է հանգչիմ, ըսաւ ինքնիրենը:

Նստաւ գետին, քիչ մը հաց կերաւ, քիչ

մըն ալ ջուր խմեց: սակայն չի պտակեցաւ գետին, խորհելով թէ կրնար ըլլալ որ խոր քունի մէջ իյնայ: Քիչ մը նստելէ վերջ կրկին շարունակեց քալել: Սկիզբները լաւ կը քալէր, կերած հացը զօրացուցած էր զինքը. բայց սարսափելիօրէն կը տաքնար, ու թոյլ կ'զգար ինքզինքը, սակայն շարունակեց ան, խորհելով, մէկ ժամուան տատապանքը կեանք մը կ'արժէ:

Այս ուղղութեամբ գնաց, երբ ձախ դառնալու վրայ էր տեսաւ խոնաւ փոս մը: մեղք պիտի ըլլայ ասիկա դուրս ձգել ըսաւ ինքնիրենը: Լաւ քիսան կը բուռնի հոն: Այնպէս որ շարունակեց, առաւ այդ փոսը իր սահմանին մէջ փոս մը փորեց անկիւնը չի դարձած: Գէպի բլուրը կը նայէր:

Տարբութիւնը անհնչելի կը դարձնէր օդը: բլուրի վրայ մարդ ըլլալը հազիւ կը տեսնուէր:

— Էհ, կողմերը շատ երկայն բանեցի: այս աւելի կարճ պէտք է վերջացնեմ: Երբորդ կողմը գնաց, աւելի արագ քալելով: Արեւին կը նայէր. գրեթէ հորիզոնի կ'տառուներին վրայ էր. և ինքը իր քառակուսի սահմանին, երբորդ մտան իր կողմ մղոնը չէր կտրած ստիպելին, ստար մղոն մնայած էր վերջացնելու:

Ոչ, թէպէտեւ ի՛նչ հողամասս քովիտի

պէտք է ըլլայ, սակայն պէտք է որ հիմայ
ուզղակի գիծով մը ետ դառնամ: Կրնայի
չստ հեռու երթալ, ինչ որ ունիմ հիմա ար-
դէն բաւականացոյի հող է:

Այնպէս որ Պահոմ փոս մը եւս փորեց
ու դարձաւ ուզղակի դէպի բլուր:

Թ.

Պահոմ շիւի շիտակ կը յառաջանար դէ-
պի բլուրը, սակայն դժուարութեամբ կը
քալէր: Արեւանար եղած էր, մերկ ոտքը
արիւնսած ու ճզմուած, այլեւս սրունքները
ուժ չունէին:

Երկնցաւ հոնդչելու համար, բայց ատի-
կա անկարելի էր, եթէ արեւամուտէն առաջ
անարայման չի նստնէր ամէն բան կորած էր:
Արեւը ոչ մէկ մտրդու համար չապասէր
ու ան աւելի ու աւելի վար կը յառաջա-
նար:

—Մ՛հ սիրելի, կը խորհէր, եթէ միայն
սխալ մ'ըրած չըլլայի շատ ունենալու հա-
մար: Ի՞նչ օգուտ եթէ ուշանամ ու ձեռքս
բան չ'անցնի:

Դէպի բլուրը ու Արեւը կը նայէր: Նը-
պասակակէտէն հեռու էր դեռ, ու արեւը
գրեթէ հորիզոնին մօտեցած էր:

Կը շարունակէր յառաջանալ, շատ գըլ-
ուար էր քալել: հիմա ինք շատ արագ
կը յառաջանար: Կարելին ըրաւ, սակայն աս-
կաւին հեռու էր հասած ըլլալէ: Վաղել ըս-
կըսաւ, իր հազուամները, կօշիկը, սրուակը,
դլխարկը մէկդի նետեց, միայն բանը պո-
հեց որ գայն կը գործածէր որպէս նեցուկ:

--Ինչ պիտի ընեմ. կրկին կը խորհէր
ան, շատ ունենայ ուզեցի սակայն ամբողջ
գործը վրայ առի: Չեմ կրնար հոն վեր-
ջալոյսէն առաջ հասնիլ:

Ու վախը զինք աւելի չ'նշատար: Կ'ընէր
Պահոմ վաղելով կ'ընթանար, իր թրջուած
չապիկը ու ատիտար զինք կը նեղէին ու իր
կուրծքը երկաթագործի փքոցի պէս կ'ել-
լար ու կ'իջնար սիրաբ մուրճի պէս կը զար-
նէր, ու սրունքները տաղին անգին կ'երթա-
յին կարծեա իրեն չէին վերաբերիլ անոնք:
Պահոմ ստակուժով մը յախշտակուած էր,
չըլլայ թէ մեռնէր այդ ճիգէն: Թէեւ
մահուան գայուստէն կը վախնար, դարձ-
եալ չէր կենար:

—Այսքան ճամբայ կարելի է վերջ ետ
կենամ, անոնք զիս տգէտ պիտի կոչեն,
ըսաւ ինքնիրենը: Կը վազէր ու կը վազէր,
մօտեցաւ, կը լսէր Բաշկիրներու աղաղակ-
ները ու պոռաբները իրեն ու ատոնց տղա-
զակները իր սիրաբ աւելի կը բոցտվասէր:

Իր վերջին ուժը հուսաքելով կը վաղէր :

Արեւը հորիզոնին մօտեցած էր, մթնոլորտին մէջ ծածկուած՝ աւելի մեծ ու արիւնի պէս կարմիր կ'երեւար : Հիմա, հիմա գրեթէ արեւամարն էր, ու ինքն ալ նպաստակալէտին հասնելու մօտ :

Պահով բլուրին վրայ կը տեսնէր մարդիկ, որոնք իրենց ձեռքերը կը շարժէին, որպէսզի աճապարէր : Կրնար տեսնել մուշտակէ գլխարկը գետին և վրայի դրամը, ու պետք որ գետին նստած՝ իր կողմը կը քաշէր զայն : Ու Պահով յիշեց իր երազը :

«Շատ հող կայ, կը խորէ՛ր սն, սաւ կայն Աստուած պիտի ձգէ՞ որ ես սպրիմ այս հողերու վրայ : Կեանքս կորանցուցի, կեանքս կորանցուցի . . . երբեք չի պիտի հասնիմ այդ կէտին . . . »

Ու Պահով արեւուն կը նայէր, որ երկիր հասած և մէկ մասն ալ արդէն խկ անհետացած էր : Իր ունեցած ամբողջ ուժերը հաւաքելով նետուեցաւ առաջ, այնքան ուժով որ եթէ սրունքները չի յառաջանային նոյն արագութեամբ գետին ինկած էր : Երբ բլուրը հասաւ, արդէն խկ մթննայու վրայ էր : Վեր նայեցաւ — արեւը մարը մտած էր : Ու աղաղակեց . « Ամբողջ աշխատանքս ի շէրեւ երաւ . . . » ու գրեթէ պիտի իջնար, բայց սովորին կը լսէր Բաշկիրներու

աղաղակները ու յիշեց թէ ինք աւելի վար կը գտնուէր ու ասոր համար արեւը մարը մտած կ'երեւար իրեն, ասոնք՝ բլուրի վրայ ասկալին կրնային արեւը տեսնել : Կայն շունչ մ'առաւ ու վաղեց բլուրն ի վեր : Տակաւին լոյս կար հոն : Հասաւ զապաթը ու տեսաւ գլխարկը : Արեւամուտէն առաջ պէտք էր զար ու պետք կը խնդար որ իր կողմը շահած էր : Պահով կրկին յիշեց իր երազը, ու վերջին անգամ մը աղաղակեց, իր սրունքերը տեղի տուին, ու առաջ ինկաւ : ձեռքերը հասան գլխարկին :

— Է՛հ, գոչեց պետք, այս սքանչելի մարդ մըն է : Շատ հող վասակեցաւ :

Պահովի ծուռն հասաւ, վաղեց եկաւ ու ջանաց վեր հանել իր տէրը, բայց տեսաւ որ բերնէն արիւն կը հոսէր : Պահով մեռա՞ծ էր :

Բաշկիրները շաչեցին իրենց լեզուները . ստով իրենց գլխարկերով ինչը կը յայտնէին :

Շուտան գետնէն առաւ բա՛նը ու գերեզման մը փորեց Պահովին հասակին համեմատ ու հոն թաղեց զինքը :

Ամբողջ պէտք ունեցած հողը վեց տոնաչափ էր, գլուխէն մինչեւ ոտքերուն ծայրը :

Վ. Ե. Զ.



Ախտահանված է 1957թ.

Ազգային գրադարան



NL0312972

Հ Բ Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Կ Ր Ա Ն
 «ՍԱՀՆԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» ՏՊԱԳՐԱՏԱՆ

1. ԼՈՒՍՍԻՈՐԻԶՔ ՀԱՅՈՑ — Պատի գեղասիրտ
 • սօնացուցակ օրացոյց սպառած
2. ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՆ — Պատկերազարդ գրքոյի
 նուիրուած Վարդանանց յիշատակին Ե.դ. 1
3. ԱՊՐԻԼ 24 Ի ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ — Ա. Պատրիկ „ 1
4. ՆԵՂՈՍԻ ԶՈՀԸ — (Մ. Պետրոսեան) նո-
 րալիկ եգիպտահայ կեանքի (Գա-
 լուսեան վրժ.ի Շրջ.Միութեան 1930ի
 Գրական մրցման լաւագոյն դասուած) „ 3
5. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
 (Սուրեն Բաբայան) — Ուսումնասիրու-
 քիւն եւ հաւաքածոյ հայրենի աւանդութեանց
 պատկերազարդ էջ 152 Ե.դ. 10
6. ԷՏՄԻՏՈՍ ԵՒ ԱՊՈՂՈՆ — Պատանեկան պատ-
 մութիւն Յոյն Գիցաբանութենէ —
 պատկերազարդ Ե.դ. 1
7. ԱՔՍԻՈՆՈՅ — Պատմուածք Լ. Տոլսոյի „ 1
8. ԹԵՒԱԻՈՐ ԶԻՆ — Պատկերազարդ աւան-
 դալիկ N. Hawthorneի „ 1

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ ԵՆ

ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԹԻՒ 5—12